ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2016, Αρ. 2

6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

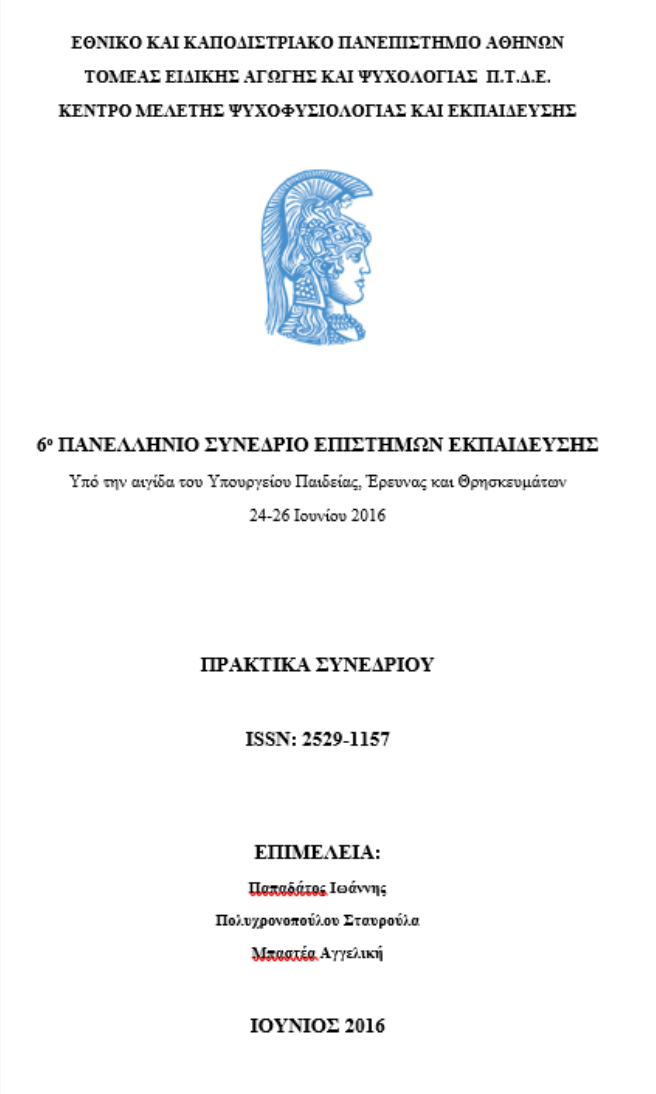

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

6ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
24-26 Ιουνίου 2016

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ISSN: 2529-1157

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
Παπαδάτος Ιωάννης
Πολυχρονοπούλου Σταυρούλα
Μπαστέα Αγγελική

ΙΟΥΝΙΟΣ 2016

Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία παιδιών με Αυτισμό

Αλεξάνδρα Στελλάτου, Χρήστος Μαλλόπουλος

doi: 10.12681/edusc.1006

Βιβλιογραφική αναφορά:

Στελλάτου Α., & Μαλλόπουλος Χ. (2017). Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία παιδιών με Αυτισμό. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, *2016*(2), 1208–1215. https://doi.org/10.12681/edusc.1006

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** ΕΚΤ | **Πρόσβαση:** 16/01/2026 10:39:21

Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία παιδιών με Αυτισμό

ΣΤΕΛΛΑΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

antastellatou@gmail.com

ΜΑΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

mallopouloscristos@hotmail.com

Περίληψη

Ο αυτισμός ανήκει στην οικογένεια των Διάχυτων Αναπτυξιακών Διαταραχών (ΔΑΔ). Αποτελεί ισόβια αναπηρία και ο ρόλος της εκπαίδευσης επικεντρώνεται στη βελτίωση του ατόμου με αυτισμό μέσω της κατανόησης των αναγκών και την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων. Με βάση της έννοια της ενσωμάτωσης στην Εκπαίδευση, όλα τα άτομα έχουν το δικαίωμα συμμετοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα ώστε να προωθηθεί η προσωπική τους ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Το παιδί με αυτισμό μπορεί να ενταχθεί σε εκπαιδευτικό πλαίσιο από το 4^{ο} έτος της ηλικίας του. Η δημιουργία αναλυτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης είναι σημαντική καθώς προσαρμόζει την εκπαίδευση στις γνωστικές ανάγκες του κάθε μαθητή, αξιοποιεί τα ενδιαφέρονται και τις δυνατότητές του και βοηθά στη γενίκευση. Κατά την αξιολόγηση προσδιορίζονται οι κεκτημένες και αναδυόμενες ικανότητες καθώς και τα σημεία που υπάρχει έλλειψη δεξιοτήτων. Υπό την αντίληψη ότι τα άτομα με αυτισμό δεν έχουν κατώτερο, αλλά διαφορετικό τρόπο αντίληψης και κατανόησης, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να βοηθήσει το άτομο στην κατανόηση και ανταπόκριση των απαιτήσεων του περιβάλλοντός του, με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες του ατόμου με αυτισμό. Τα παιδιά με αυτισμό μαθαίνουν καλύτερα όταν υπάρχει πρόγραμμα και δομημένη διδασκαλία. Στην παρούσα εργασία εξετάζονται οι εκπαιδευτικές προσεγγίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, σύμφωνα με τις σύγχρονες εξελίξεις και επιχειρείται μια κριτική αξιολόγηση αυτών στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας και εκπαίδευσης.

Λέξεις-Κλειδιά: Αυτισμός, Εφαρμοσμένη Ανάλυση της Συμπεριφοράς, Προτροπές, Διαφορική Ενίσχυση, Διακριτή Δοκιμαστική Διδασκαλία.

Summary

Autism belongs to the Pervasive Developmental Disorders (PDD). It is a lifelong disability and the role of education focuses on improving the person with autism through understanding of needs and the implementation of specific programs. Based on the concept of integration in Education, all persons have the right to participate in the educational system to promote their personal development in all areas. The child with autism can be integrated into the

educational context after the age of 4. The creation of detailed training programs is important as it adjusts the training in cognitive needs of each student, utilizing the interest and abilities and helps generalization. During evaluation acquired and emerging skills are specified and the shortage of skills is acknowledged. Under the perception that people with autism have not a lower, but a different way of perceiving and understanding, the role of the teacher is to assist the individual in understanding and meeting the requirements of the environment, with respect to the particularities of the person with autism. Children with autism learn best when there is a program and structured teaching. In the present study we examine the educational global approaches, in accordance with modern developments and attempt a critical evaluation of these within the Greek reality and education.

Keywords: Autism, Applied Behavior Analysis, Suggestions, Differential Reinforcement, Discrete Trial Training.

Εισαγωγή

Ο αυτισμός είναι μια διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή που περιλαμβάνει την μη ομαλή ανάπτυξη και λειτουργία του εγκεφάλου. Τα άτομα με αυτισμό παρουσιάζουν μειωμένες κοινωνικές δεξιότητες επικοινωνίας και περιορισμένα ή επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφορών ή ενδιαφερόντων. Η εμφάνιση του αυτισμού γίνεται πριν από την ηλικία των 3 ετών. Το 1943, ο Leo Kanner κατέγραψε επίσημα τη διαταραχή του αυτισμού μέσα από τις παρατηρήσεις του από έντεκα παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές. Από τότε, έχουν γίνει πολλές αλλαγές τόσο στην αντίληψη της διαταραχής όσο και τη διάγνωση (Daily, 2016). Σήμερα, ένα στα 68 παιδιά διαγιγνώσκονται με αυτισμό ή μια σχετική διαταραχή. Το ποσοστό υποτροπής για το στο δεύτερο παιδί, αν το πρώτο παιδί έχει διαγνωστεί με αυτισμό σε μια οικογένεια είναι 15-20%. Ο αυτισμός θεωρείται σήμερα μία από τις πέντε διαφορετικές διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές, που περιλαμβάνουν επίσης τη Διαταραχή Asperger, τη Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή Μη-προσδιοριζόμενη αλλιώς (PDD-NOS), τη Παιδική Αποσυνδετική διαταραχή και το Σύνδρομο Rett. Η Παιδική Αποσυνδετική Διαταραχή και το σύνδρομο Rett είναι πολύ σπάνια (περίπου 1 στα 40.000). Παλαιότερα η διάγνωση κατά μέσο όρο γινόταν στην ηλικία των 5. Σήμερα πολλά παιδιά διαγιγνώσκονται στο δεύτερο ή τρίτο έτος της ηλικίας τους και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και νωρίτερα. Η δραματική αλλαγή στη μέση ηλικία διάγνωσης οφείλεται εν μέρει στη βελτίωση των διαγνωστικών διαδικασιών (Autism Center of Excellence, 2016). Η πρώιμη διάγνωση εστιάζει σε συγκεκριμένα συμπτώματα, όπως η έλλειψη βλεμματικής επαφής, έλλειψη από κοινού εστίασης προσοχής, διαταραχές στη κίνηση και έλλειψη χειρονομιών με αναφορικό περιεχόμενο. Η ψυχολογική υποστήριξη και ερμηνεία των συμπτωμάτων, καθώς και η

παρακολούθηση των συμπτωμάτων βοηθά το παιδία να βελτιώσει τις γνωστικές και συμπεριφορικές του δεξιότητες.

Η εκπαίδευση και η θεραπεία των ατόμων με αυτισμό έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές από το 1943. Κάποτε, η εκπαίδευση ενός παιδιού με αυτισμό γινόταν μόνο σε ένα εξειδικευμένο σχολείο ή ψυχιατρική μονάδα. Με τη πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη της γνώσης για την διαταραχή του αυτισμού, η ενσωμάτωση των παιδιών αυτών στην γενική εκπαίδευση, είναι όλο και περισσότερο πιθανό να αποτελέσει το κατάλληλο περιβάλλον μάθησης για τους μαθητές με αυτισμό (Daily, 2016). Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων σε παγκόσμιο επίπεδο και η κριτική αξιολόγηση αυτών στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας και εκπαίδευσης.

Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις

Η βασική εκπαιδευτική μέθοδος σχετικά με τα παιδιά με αυτισμό είναι η Εφαρμοσμένη Ανάλυση της Συμπεριφοράς (Applied Behavior Analysis, ABA). Η Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς είναι η διαδικασία της συστηματικής εφαρμογής παρεμβάσεων με βάση τις αρχές της θεωρίας μάθησης για τη βελτίωση των κοινωνικά σημαντικών συμπεριφορών σε ουσιαστικό βαθμό. Η ανάλυση της συμπεριφοράς επικεντρώνεται στις αρχές που εξηγούν τον τρόπο με τον οποίο συμβαίνει η μάθηση λαμβάνει. Η θετική ενίσχυση είναι μια τέτοια αρχή. Όταν μια συμπεριφορά ακολουθείται από κάποιο είδος ανταμοιβής, η συμπεριφορά είναι πιο πιθανό να επαναληφθεί. Μέσα από δεκαετίες έρευνας, το πεδίο της ανάλυσης της συμπεριφοράς έχει αναπτύξει πολλές τεχνικές για την ανάπτυξη χρήσιμων συμπεριφορών και τη μείωση εκείνων που μπορούν να προκαλέσουν βλάβη ή να παρέμβουν στη μάθηση (Lambright, 2011). Στις πρώιμες τεχνικές ABA, οι ενήλικες κατεύθυναν το μεγαλύτερο μέρος της διδασκαλίας, ενώ σε πολύ λίγες περιπτώσεις επιτρεπόταν το παιδί να πάρει το προβάδισμα. Από τότε, έχουν αναπτυχθεί μια ευρεία ποικιλία τεχνικών ABA για τη δημιουργία χρήσιμων δεξιοτήτων σε μαθητές με αυτισμό - από νήπια έως την ενηλικίωση. Αυτές οι τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε δομημένες καταστάσεις, όπως το μάθημα στην τάξη, καθώς και σε καθημερινές καταστάσεις, όπως ένα οικογενειακό δείπνο ή στην παιδική χαρά της γειτονιάς.

Οι τεχνικές της ABA μπορούν να χρησιμοποιηθούν με στόχο την εκπαίδευση παιδιών με αυτισμό σε μια τάξη ειδικού σχολείου. Μια τέτοια τεχνική είναι η δημιουργία σχέσης σύνδεσης του μαθητή με τον δάσκαλο, καθιερώνοντας κάποια χρονική περίοδο μέσα στην ημέρα, όπου ο δάσκαλος και ο μαθητής θα περάσουν μαζί, συζητώντας για τα ενδιαφέροντα του μαθητή, και αφήνοντας τον μαθητή να ασχοληθεί με αγαπημένες δραστηριότητες, χωρίς να τεθούν στόχοι ή απαιτήσεις σε αυτόν (de Boer, 2013). Άλλη μια τεχνική είναι οι προτροπές, δηλαδή τα συνθήματα που βοηθούν το μαθητή να ανταποκριθεί σωστά ή πιο

κατάλληλα σε σχέση με την κατάσταση, έτσι ώστε να μπορεί να βιώσει την επιτυχία. Μια προτροπή μπορεί να είναι λεκτική, οπτική, χειρονομιακή, περιβάλλοντος ή φυσική. Η προτροπή υποτίθεται ότι είναι ένα προσωρινό εργαλείο και θα πρέπει να αποφευχθεί η ανάπτυξη εξάρτησης του μαθητή από τις προτροπές του δασκάλου (Reynolds, 2006). Η διαφορική ενίσχυση, επίσης, είναι ένα σχέδιο που συνεπάγεται την ενίσχυση ενός συνόλου συμπεριφορών και παρακράτησης ενίσχυσης για ένα άλλο (συνήθως, το λιγότερο επιθυμητό) με αποτέλεσμα το επιθυμητό σύνολο συμπεριφορών να αυξάνει, ενώ οι άλλες συμπεριφορές να μειώνονται. Επιπλέον της εφαρμογής διαφόρων τεχνικών, είναι σημαντικό να καταγράφονται δεδομένα ώστε να μετράται η απόδοση. Οι παράμετροι της απόδοσης που μπορούν να μετρηθούν είναι πολλαπλοί και σχετίζονται με τους στόχους του προγράμματος ABA (Keller, 2013).

Εκτός από την μέθοδο ABA, υπάρχουν και πολλές άλλες τεχνικές εκπαίδευσης των παιδιών με αυτισμό, που είτε βασίζονται στην μέθοδο ABA, ή είναι ανεξάρτητες αλλά μπορούν να εφαρμοστούν παράλληλα με την ABA. Η Διακριτή Δοκιμαστική Διδασκαλία (ή μοντέλο Lovaas), περιλαμβάνει τη θέσπιση στόχων ανάπτυξης συγκεκριμένων δεξιοτήτων, ο κάθε στόχος χωρίζεται σε μικρά βήματα τα οποία διδάσκονται με τη χρήση προτροπών. Μια άλλη μέθοδος είναι το μοντέλο DIR, όπου ο δάσκαλος κάθεται μαζί με τον μαθητή και με δραστηριότητες παιχνιδιού αναπτύσσονται το ενδιαφέρον, η επικοινωνία και η συναισθηματική νοημοσύνη του μαθητή. Μία άλλη μέθοδος είναι η TEACCH (Αντιμετώπιση και Εκπαίδευση των παιδιών με Αυτισμό και συναφείς Επικοινωνιακές Μειονεξίες), είναι ένα ειδικό πρόγραμμα εκπαίδευσης με δομημένη διδασκαλία, μια διαδικασία σχεδιασμένη με βάση την προτίμηση οπτικής επεξεργασίας πληροφοριών από άτομα με αυτισμό, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τις αναγνωρισμένες δυσκολίες. Η εξατομικευμένη αξιολόγηση και ο προγραμματισμός χρησιμοποιούνται για να δημιουργηθεί ένα εξαιρετικά δομημένο περιβάλλον (οργανωμένο με οπτικά βοηθήματα) για να βοηθήσει το άτομο καταγράψει τις δραστηριότητες και να λειτουργεί ανεξάρτητα (Autism Speaks, 2012).

Ο αυτισμός και το ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης

Η σύγχρονη τάση στην επιστήμη και την πρακτική της παιδαγωγικής περιλαμβάνει την ένταξη και συνεκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες σε τάξεις με παιδιά τυπικής ανάπτυξης (Τρίγκα, 2010). Η ένταξη των παιδιών με αυτισμό στο τυπικό σχολικό περιβάλλον παρακινείται από δύο επιχειρήματα, τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων με μειονεκτήματα, αλλά και την πεποίθηση ότι τα άτομα με αυτισμό θα αναπτυχθούν καλύτερα στο γενικό παρά στο ειδικό σχολείο. Για το δεύτερο επιχείρημα δεν υπάρχουν ακόμα μελέτες

που να επιβεβαιώνουν ανεπιφύλακτα τα θετικά αποτελέσματα, τόσο μακροχρόνια όσο και βραχυχρόνια (Κωστόπουλος & Παπαδάκη, 2014). Ό όρος «ενσωμάτωση» ή «ένταξη», δεν περιλαμβάνει απλά την τοποθέτηση του μαθητή με αυτισμό στην γενική τάξη, αλλά αποτελεί εκπαιδευτική διαδικασία κατά την οποία όλοι οι μαθητές, συμπεριλαμβανομένων αυτών με αναπηρίες, εκπαιδεύονται μαζί κατά το μεγαλύτερο μέρος της σχολικής μέρας (Hamphrey & Lewis, 2008). Η ενσωμάτωση είναι η φιλοσοφία της εκπαίδευσης που βασίζεται στην πεποίθηση ότι το κάθε άτομο έχει εγγενές δικαίωμα να συμμετέχει πλήρως στην κοινωνία. Συνεπάγεται την αποδοχή των διαφορών, μη αποκλείοντας κανένα μαθητή από τις εκπαιδευτικές εμπειρίες που είναι θεμελιώδους σημασίας για την ανάπτυξη του. Η αποτελεσματική εφαρμογή της ενσωμάτωσης έχει ακαδημαϊκά και κοινωνικά οφέλη για όλους τους μαθητές. Μέσα από τη δημιουργία κοντινών σχέσεων και φιλίας οι μαθητές χωρίς αναπηρία μαθαίνουν να αποδέχονται και να εκτιμούν τη διαφορετικότητα, ενώ οι μαθητές με αναπηρίες αποκτούν περισσότερα κίνητρα και βελτιώνουν τις δεξιότητες στις οποίες υστερούν. Η πραγματική αποδοχή της διαφορετικότητας που αναπτύσσεται τελικά μέσα στο σχολικό περιβάλλον, στη συνέχεια μεταφέρονται στο σπίτι, στο χώρο εργασίας και την κοινότητα (AutismUK, 2016).

Στην Ελλάδα, πέρα από τα σχολεία γενικής εκπαίδευσης, λειτουργούν τάξεις ενισχυτικής διδασκαλίας, ειδικά σχολεία δίπλα στα γενικά ή απομονωμένα και ειδικές τάξεις, για παιδιά με ειδικές ανάγκες, συνήθως σε συγκεκριμένα Δημοτικά Σχολεία (Καρπουχτσής, 2005). Σήμερα στη χώρα μας, η συνεκπαίδευση ατόμων με αυτισμό είναι θεσμοθετημένη και υποστηρίζεται επιστημονικά, αλλά δεν συνοδεύεται από ουσιαστικές αλλαγές στην δομή και την εφαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος, με αποτέλεσμα να είναι πολύ λίγες και μεμονωμένες οι περιπτώσεις ένταξης στη γενική εκπαίδευση (Μουρελάτου & Τσιτλακίδου, 2012). Ως εκ τούτου, οι γονείς παιδιών με αυτισμό, αγωνίζονται για να αποκτήσουν την ποιότητα στην εκπαίδευση και τις υπηρεσίες, ενώ είναι αντιμέτωποι με την έλλειψη τεχνικής υποδομής και έλλειψη προσωπικού στα σχολεία, έλλειψη χρηματοδότησης, συγκαλυμμένες ή εμφανείς πρακτικές αποδοχής και απόρριψης των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο εκπαιδευτικό σύστημα, τις στάσεις και την άγνοια μερικών εκπαιδευτικών, καθώς και το υψηλό κόστος των ιδιωτικών υπηρεσιών (Loukisas & Papoudi, 2016). Πολλές φορές, ενώ τα παιδιά με αυτισμό συμμετέχουν σε τμήματα ένταξης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μετακινούνται σε σχολεία ειδικής αγωγής στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μη ολοκληρώνοντας τη διαδικασία ενσωμάτωσης.

Ανεξάρτητες προσπάθειες γίνονται από δασκάλους ειδικής αγωγής σε διάφορα σχολεία για την ένταξη των παιδιών με αυτισμό στο σχολικό περιβάλλον, χρησιμοποιώντας δομημένη διδασκαλία, ημερήσιο πρόγραμμα, δόμηση του χώρου ατομικό σύστημα εργασίας, εξατομίκευση και οπτικοποίηση, σωματική καθοδήγηση, λεκτικές προτροπές, συστήματα

αμοιβών και προγράμματα ευαισθητοποίησης συνομηλίκων. Σε περιπτώσεις που το σχολείο και ο εκπαιδευτικός έχουν θετική στάση προς την ένταξη των παιδιών με αυτισμό, η φοίτηση σε γενικές τάξεις μπορεί να γίνει και με συνοδεία ειδικού παιδαγωγού, χωρίς τη διακοπή των δομών παράλληλης στήριξης μέσα στο σχολείο (Μουρελάτου & Τσιτλακίδου, 2012).

Συμπεράσματα

Η εκπαίδευση ενός παιδιού με αυτισμό βασίζεται στην διαδεδομένη και επιστημονικά αποδεκτή μέθοδο της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης της Συμπεριφοράς. Η μέθοδος αυτή, μπορεί να χρησιμοποιηθεί εντός και εκτός του σχολικού πλαισίου για την ανάπτυξη δεξιοτήτων σε άτομα με αυτισμό. Στα πλαίσια του εκπαιδευτικού συστήματος, τα παιδιά με αυτισμό φοιτούν σε τάξεις ένταξης, με εξατομικευμένη διδασκαλία, για να ενταχθούν αργότερα σε ένα πλαίσιο συνεκπαίδευσης, που έχει θεσμοθετηθεί στην χώρα μας. Η συνεκπαίδευση δεν αποτελεί πλήρη ενσωμάτωση, αλλά το πρώτο βήμα αυτής. Τα ευρύτερα προβλήματα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, επηρεάζουν αρνητικά, τόσο την ταχύτητα, όσο και την απόδοση της ενσωμάτωσης των μαθητών με αυτισμό στη γενική εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

Autism Center of Excellence (2016) What is Autism?. Ανακτήθηκεαπότιςσελίδατου UCSan Diego School of Medicine: https://autism-center.ucsd.edu/autism-information/Pages/what-is-autism.aspx#clinical

Daily, M. (2016). Inclusion of Students with Autism Spectrum Disorders. Ανακτήθηκεαπότησελίδατου John Hopkins School of Education: http://education.jhu.edu/PD/newhorizons/Exceptional%20Learners/Autism/Articles/Inclusion%20of%20Students%20with%20Autism%20Spectrum%20Disorders/

Keller, T.L. (2013). How to use principles of Applied Behavior Analysis in a special education classroom. Ανακτήθηκε από τη σελίδα του Special Education Guide: http://www.specialeducationguide.com/blog/how-to-use-principles-of-applied-behavior-analysis-in-a-special-education-classroom/

Reynolds, R. (2006). ABA: A Brief Introduction to Teaching Children with Autism. Ανακτήθηκεαπότησελίδατου Child Development Resource Connection Peel: https://www.cdrcp.com/pdf/ABA%20-%20A%20Brief%20Introduction%20to%20Teaching%20Children%20with%20Autism.pdf

De Boer, S.R. (2013). Teaching skills utilizing the Applied Behavior Analysis. Ανακτήθηκεαπότησελίδατου TCU College of Education Ansers Institute: http://ansersinstitute.tcu.edu/wp-content/uploads/2014/02/Teaching-Skills-Utilizing-the-Applied-Behavior-Analysis.pdf

Lambright, N.M. (2011). Using a pairing procedure to develop reinforcers for children on the autism spectrum with a restricted range of preferred items. State University of New Jersey. Dissertation for the degree of Doctor of Psychology.

Autism Speaks, (2012). Educating Students with Autism. Ανακτήθηκε από τη σελίδα του Autism Speaks: https://www.autismspeaks.org/sites/default/files/sctk_educating_students_with_autism.pdf

Fotopoulou, K. (2006). A dissertation submitted in part fulfillment of the requirements for the degree of MSc. in the School of Education. Educational Support and Inclusion, University of Manchester.

Humphrey, N & Lewis, S. (2008). What does ‘inclusion’ mean for pupils on the autistic spectrum in mainstream secondary schools? Journal of Research in Special Educational Needs, 8(3), 132–140.

AutismUK, (2016). Inclusion. Ανακτήθηκεαπότησελίδατου Autism UK Independent: http://www.autismuk.com/home-page/inclusion/

Καρπουχτσής, Σ. (2005). Σχολική ένταξη-ενσωμάτωση: η υποχρεωτική σκάλα που οδηγεί στην κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση των ΑμΕΑ. Άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα Πατρίς, 05/012/2005.

Τρίγκα, Ε. (2010). Το ζήτημα της ένταξης παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο Νηπιαγωγείο. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5^{ο} Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω».

Loukisas, T. & Papoudi, D. (2016). Mothers' Experiences of Children in the Autistic Spectrum in Greece: Narratives of Development, Education and Disability across Their Blogs. International Journal of Disability, Development and Education, 63(1), 64-78.

Κωστόπουλος, Σ. &Παπαδάκη, Ε. (2014). Φοίτηση παιδιών προσχολικής ηλικία με αυτισμό σε κανονικό παιδικό σταθμό και νηπιαγωγείο. Ανακτήθηκε από τη σελίδα της

Εταιρίας Ψυχικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου Αιτωλοακαρνανίας: http://www.epsypea.gr/Φοίτηση-παιδιών-προσχολικής-ηλικία-μ/

Μουρελάτου, Α. & Τσιτλακίδου, Π. (2012). Αυτισμός, ένταξη σε κανονικό σχολείο, θεραπευτικοί στόχοι και προσαρμογή του βιβλίου της Α' Δημοτικού για ένα αυτιστικό παιδί. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου. Τμήμα Λογοθεραπείας.